

Motion till riksdagen 2009/10:So3

**av Ylva Johansson m.fl. (s, v, mp)
med anledning av prop. 2009/10:116**

Värdigt liv i äldreomsorgen

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om meddelarskydd för personalen inom all offentligt finansierad vård och omsorg.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om utvärdering av skadeståndsmöjlighet i socialtjänstlagen.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om värdegrundsmärkning.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om huvudmannaskapet för hemsjukvården.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om våld mot äldre och mäns våld mot äldre kvinnor.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om likvärdiga villkor för privata och offentliga utförare i äldreomsorgen.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om nationell yrkeskompetens.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om uppdrag till Socialstyrelsen och Boverket att följa och utvärdera utvecklingen av trygghetsboenden.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om uppdrag att främja god matkultur i äldreomsorgen.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om fastighetstaxering av äldreboenden.

Fel! Okänt namn på

Inledning

I Sverige är drygt 1 600 000 personer 65 år och äldre. På bara 100 år har medellivslängden i Sverige ökat med över 25 år. Det är den generella välfärdspolitiken som lagt grunden för denna utveckling och bidragit till en höjning av medellivslängden med många friska och aktiva år jämfört med tidigare generationer.

De kommande decennierna kommer antalet äldre personer att öka. Den demografiska utvecklingen ställer vårt samhälle inför nya utmaningar. När gruppen äldre ökar växer också behoven av vård och omsorg. Gruppen äldre blir mer heterogen liksom behoven. Detta kräver utveckling av såväl samhällsplaneringen som sjukvården och äldreomsorgen. När hälsan så småningom sviktar och behoven av vård och omsorg uppstår ska det inte kunna råda någon tvekan om att samhället bistår med insatser av god kvalitet. Alla ska kunna ha förtroende för att samhället kan tillgodose de behov som följer med åldrandet.

De äldre ska bemötas med respekt, kunna styra över sin vardag och ha inflytande över vilka insatser de får. De anhöriga ska kunna känna sig trygga i vetskapen om att de närstående har det bra. Personalen ska ha utvecklingsmöjligheter och goda arbetsförhållanden. Sverige ska vara ett bra land att åldras i.

Ansvar för att planera, finansiera och utveckla vård och omsorg om äldre vilar på kommunerna och landstingen. Drygt 150 000 personer har hemtjänst. 15 000 personer har ett biståndsbeslut om korttidsvård eller korttidsboende. Cirka 95 000 personer bor permanent i särskilda boendeformer. Av dessa är drygt 80 procent över 80 år och cirka 70 procent är kvinnor. Under andra halvåret 2008 hade drygt 185 000 personer över 65 år någon gång kommunal hälso- och sjukvård, cirka hälften av patienterna var över 80 år och flertalet (66 procent) var kvinnor. Det decentraliserade beslutsfattandet skapar bättre förutsättningar för medborgarna att påverka verksamheten, och lokala beslutsfattare har också bättre kunskap om lokala förhållanden och behov, och därmed bättre förutsättningar att anpassa verksamheten efter detta. Hur vården och omsorgen om äldre personer ska fungera är emellertid även en nationell angelägenhet. Det är en central del av välfärdspolitiken. Statens styrning, till exempel genom lagstiftning, statsbidrag och tillsyn, är viktig för att skapa likvärdig tillgänglighet och god kvalitet i vården och omsorgen om äldre.

Det är viktigt att kommuner, landsting och staten arbetar utifrån en gemensam syn på utvecklingsbehoven. Den tidigare socialdemokratiska regeringen inledde 2006 i samarbete med Vänsterpartiet och Miljöpartiet ett långsiktigt och brett investeringsprogram för att utveckla och stärka vården och omsorgen för våra äldre. Programmet presenterades i En nationell utvecklingsplan för vård och omsorg om äldre (prop. 2005/06:115). Till den nationella utvecklingsplanen knöts långsiktiga ekonomiska satsningar på cirka 1,4 miljarder kronor per år samt ett investeringsstöd för att öka platserna i särskilt boende. Den nationella utvecklingsplanen innebar satsningar inom sex olika områden: bättre vård och omsorg om de mest sjuka, trygghet i boendet, ut-

veckling av den sociala omsorgen, insatser för nationell likvärdighet och lokal utveckling, utveckling av förebyggande arbete samt kompetensutveckling för personalen. Utvecklingsplanen skulle följas upp och kompletteras kontinuerligt.

Regeringens proposition

Regeringens proposition innebär att begreppet värdegrund skrivs in i socialtjänstlagen och att en ändring görs i lagen om kommunala befogenheter som gör det möjligt med kommunal kompensation till den person som inte fått utlovad hjälp inom skälig tid. Därutöver redovisas regeringens bedömning på en rad olika områden som rör samhällets insatser för äldre och äldres situation.

Nationell värdegrund

Huvudförslaget om en nationell värdegrund för äldreomsorgen innebär att det skrivs in i socialtjänstlagen att socialtjänstens verksamhet, som rör omsorg om äldre, ska inriktas på att äldre personer får leva ett värdigt liv och känna välbefinnande (värdegrund) samt att den äldre personen, så långt det är möjligt, ska kunna välja när och hur stöd och hjälp i boendet och annan lättåtkomlig service ska ges.

Förslaget om en nationell värdegrund har fått kritik från flera centrala remissinstanser. Socialstyrelsen avstyrker förslaget att införa ytterligare bestämmelser i lagstiftningen som baseras på abstrakta begrepp. Motiveringen är att det till stora delar blir en upprepning av övergripande mål och principer i socialtjänstlagen och innebär en dubbelreglering av vissa av socialtjänstlagens grundläggande mål och principer. De brister som finns inom äldreomsorgen beror enligt Socialstyrelsen inte på att det saknas lagstiftning, föreskrifter eller nationella mål för äldreomsorgen. Bristerna hänger snarare samman med att nuvarande mål och bestämmelser inte följs. Nya målbestämmelser med i princip samma innehåll som de nu gällande avhjälp inte problemen vid tillämpningen av nu gällande lag. Socialstyrelsen anser vidare att den föreslagna lagstiftningen om värdegrunden för äldreomsorgen innebär en omotiverad särbehandling av äldre jämfört med de andra grupper som omfattas av socialtjänstlagen.

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) avstyrker också förslaget. SKL påpekar att socialtjänstlagen (SoL), till skillnad från hälso- och sjukvårdslagen (HSL), inte innehåller någon uttrycklig bestämmelse som betonar att verksamheten ska bedrivas med respekt för den enskilda människans värdighet. En komplettering med en motsvarande bestämmelse i SoLs portalparagraf skulle innebära en tydlig politisk signal och därmed också göra det tydligt att bestämmelsen avser alla grupper och inte bara riktas mot den äldre befolkningen. Den föreslagna bestämmelsen om nationell värdegrund ska påverka attityder, värderingar, förhållningssätt i arbetet liksom etiska normer.

Fel! Okänt namn på

Förslaget har ambitionen att lagfästa djupt mänskliga förhållanden som att få leva utifrån sin identitet och personlighet, att känna välbefinnande, att ha rätt till ett privatliv och kroppslig integritet, att känna trygghet och meningsfullhet. I nu gällande lagstiftning finns redan bestämmelser på detta område och de praktiska möjligheterna att förbättra människosyn och ett gott bemötande genom ytterligare detaljerad lagstiftning torde, enligt SKL, vara begränsade.

De invändningar som framförts av flera remissinstanser är viktiga och pekar på svårigheterna med denna typ av lagstiftning. Samtidigt anser vi att behovet av att öka de äldres inflytande över de insatser som ges är stor. Det krävs en lång rad förändringar för att äldre ska kunna styra sin vardag även när de behöver samhällets insatser. Äldre måste få besluta om sina egna liv och ha rätt till den hjälp som krävs för att kunna leva ett bra liv. Mot denna bakgrund är vi beredda att acceptera förslaget om att föra in begreppet värdegrund för äldre i socialtjänstlagen. Förändringen kommer dock inte i sig att förbättra äldreomsorgen, för det krävs satsningar på äldreomsorgen och dess personal. Den grundläggande förutsättningen för att uppnå en bättre äldreomsorg är att det bedrivs en ekonomisk politik som skapar fler jobb och en politik som prioriterar satsningar på välfärdsområdet framför skattesänkningar. Den borgerliga regeringen har misslyckats med sin jobbpolitik och satsat på skattesänkningar, vilket minskat möjligheterna att utveckla välfärden.

Kompetensutveckling

För att den nya bestämmelsen om värdegrund ska få genomslag inom äldreomsorgen redovisar regeringen att man vill ge Socialstyrelsen i uppdrag att stödja utvecklingen av en högskoleutbildning i värdegrundsarbete för arbetsledare inom kommunal och enskild äldreomsorg och för kommunala biståndshandläggare. Ett särskilt utvecklingsstöd ska också gå till de lärosäten som Socialstyrelsen bedömer lämpliga och ett utbildningsbidrag går till kommuner och andra utförare som genomför en kunskaps- och kompetensutveckling i värdegrunden.

Att satsa på kompetensutveckling och fortbildning för personalen i äldreomsorgen är mycket viktigt. Fortfarande saknar många anställda i äldreomsorgen grundläggande utbildning för yrket och möjligheterna till återkommande fortbildning för de anställda är otillräcklig eller helt obefintlig. Mot den bakgrunden är det mycket negativt för utvecklingen inom äldreomsorgen att den borgerliga regeringen valt att inte fortsätta den statliga kompetensutvecklingssatsningen Kompetensstegen, som startades av den förra regeringen efter ett gemensamt initiativ från Socialdemokraterna, Miljöpartiet och

Vänsterpartiet. 1 miljard kr satsades under åren 2005–2008 och över 100 000 personer fick där möjlighet att delta i kompetenshöjande insatser inom den kommunala äldreomsorgen. Regeringen har inte tagit nya initiativ i denna fråga och den borgerliga majoriteten har avslagit förslag i riksdagen om att fortsätta Kompetensstegen.

Regeringens inriktning att nonchalera breda kompetensutvecklingssatsningar för alla grupper anställda i äldreomsorgen men rikta särskilda medel till utbildning för äldreomsorgens chefer i den nationella värdegrunden är anmärkningsvärd och tyder på bristande analys av situationen i äldreomsorgen. Utredningen Värddigt liv i äldreomsorgen (SOU 2008:51) som ligger till grund för propositionen redovisar mycket tydligt att cheferna har en mycket viktig roll när det gäller att utveckla omsorgsarbetet. Detta samtidigt som de ska kunna arbetsleda, ge återföring och handledning till underställd personal. Utredningen pekar på att dagens chefer (ca 5 000 totalt) i genomsnitt har ett mycket stort antal underställd personal som gör det svårt att arbetsleda och handleda. Införandet av en nationell värdegrund kommer till mycket stor del att ligga på äldreomsorgens chefer. De föreslagna utbildningsinsatserna om värdegrund kommer som isolerad företeelse inte att kunna göra någon större nytta för en arbetsgrupp där många redan i dag har stora problem med att fullgöra sina arbetsuppgifter. Chefernas aktiva medverkan är helt nödvändig för att höja kvaliteten inom svensk äldreomsorg. Utan en bred utbildnings-satsning för all personal och en förbättring av chefernas situation kommer det att bli svårt att uppnå dessa mål.

Meddelarskydd och meddelarfrihet för personalen i all offentligt finansierad äldreomsorg

Regeringen redovisar i propositionen att det inte blir någon ny bestämmelse i socialtjänstlagen (SoL) om att socialnämnden i en genomförandeplan ska beskriva vilken insats den äldre ska få och hur den ska genomföras. Gällande bestämmelser i hälso- och sjukvårdslagen (HSL) och SoL om individuell plan anses tillräckligt. Vi delar den bedömningen men anser att frågan om socialnämndens ansvar för all vård som utförs måste leda till förändrad lagstiftning när det gäller personalens meddelarskydd. Regeringen beskriver i propositionen det faktum att bestämmelserna i kommunallagen medför att socialnämnden har ett ansvar för kontroll och uppföljning av all verksamhet – även den som utförs av privata utförare. Enligt socialtjänstlagen har också socialnämnden skyldighet att se till att kvaliteten i verksamheten utvecklas och säkras, systematiskt och fortlöpande.

En viktig del i kvalitetsarbetet är enligt vår mening personalens rätt och möjligheter att yttra sig om verksamheten. Idag omfattas alla av rätten att meddela uppgifter för publicering, meddelarfrihet. Man är också garanterad anonymitet som meddelare. Offentliga arbetsgivare får inte efterforska vem som lämnat meddelanden för publicering.

En ökande andel av den offentliga verksamheten utförs idag av privata företag. Allt större delar av vår gemensamt, offentligt finansierade verksamhet kommer därmed att stå utan insyn. Privata företag omfattas inte av efterforskningsförbudet. Anställda där har alltså sämre meddelarskydd än sina kollegor i offentlig verksamhet. Privatanställda kan inte anonymt lämna ut uppgifter om missförhållanden utan att riskera disciplinpåföljd av arbetsgivaren. De anställda måste själva kunna bedöma om missförhållandena är så allvarliga att

Fel! Okänt namn på

det är ett lex Sarah-ärende, annars riskerar de till och med skadestånd för att ha avslöjat företagshemligheter. Detta är enligt vår mening orimligt.

Därför är det viktigt att personal ska kunna anmäla om man ser missförhållanden inom verksamheten. Det är en säkerhet inte bara för den anställde, utan i högsta grad för den enskilde, anhöriga och allmänhet att veta att ett sådant lagskydd finns. Men det är inte bara meddelarfriheten som är viktig, utan också att det finns ett skydd för den som anmäler, så kallat meddelarskydd. Meddelarskydd innebär att man har skydd mot att någon gör efterforskningar om vem som röjt en uppgift.

Hur vården och omsorgen av våra gamla fungerar får aldrig betraktas som en företagshemlighet. Personalen är den viktigaste kvalitetsfaktorn. Riksrevisionen har i en rapport (RiR 2008:21) starkt kritiserat kontrollen av den privata äldreomsorgen. ”Regeringen har ett ansvar att förvissa sig om att äldreomsorgsmarknaden fungerar tillfredsställande. Riksrevisionens granskning visar att regeringen inte skaffat sig tillräcklig kunskap om denna marknad.” Rapporten säger: ”Tillsynen av äldreomsorgen är inte [...] av sådan omfattning att man kan vara säker på att den fångar upp eventuella missförhållanden.” Av just det skälet föreslår Riksrevisionen en rad åtgärder, bland annat att personalens meddelarskydd ska stärkas.

Vi anser att alla entreprenadavtal med privata utförare inom vård och omsorg ska omfatta personalens rätt till meddelarskydd. Därutöver krävs ny lagstiftning. Vi föreslår att det tillsätts en ny utredning för att grundlagskydda personalens meddelarskydd inom all offentligt finansierad vård och omsorg.

Skadeståndsmöjlighet vid bistånd enligt socialtjänstlagen

Regeringen föreslår en ändring i lagen om vissa kommunala befogenheter som ger kommunerna rätt att lämna ekonomisk kompensation till en enskild person i samband med att bistånd tillhandahålls enligt socialtjänstlagen. Det kan handla om att en person inte har fått bistånd inom skälig tid eller i enlighet med beslut av socialnämnden eller ett avgörande av en domstol. Kompensation får även lämnas när socialnämnden inte fullgjort en garanti som lämnats till personen att inom en viss tid eller på ett visst sätt tillhandahålla bistånd.

Många remissinstanser har varit kritiska till förslaget. Ett flertal remissinstanser, t.ex. Socialstyrelsen och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), avstyrker förslaget mot bakgrund av att det är tveksamt att kommunen ska kunna köpa sig fri från skyldigheten att verkställa beslut. Socialstyrelsen pekar på att socialnämndens beslut om insats är bindande och ska ske i omedelbar anslutning till beslutet. Det finns redan bestämmelser i socialtjänstlagen om särskild avgift som kan åläggas kommunen när beslut inte verkställs inom skälig tid. Ett frivilligt system kan motverka målet att ge omsorg på lika villkor. Socialstyrelsen pekar i sitt remissvar på att en risk med det föreslagna

systemet även är att anhöriga utnyttjas i högre grad eftersom det kan bli en billigare lösning för kommunen.

Förslaget om skadeståndsmöjlighet är ett nytt sätt att bedriva lagstiftningsarbete. Med tanke på de invändningar som förts fram angående konsekvenserna av förslaget föreslår vi att det sker en utvärdering av hur systemet med skadeståndsskyldighet (kommunal kompensation) utvecklas och att resultatet redovisas för riksdagen.

Värdegrundsmärkning

De granskningar Socialstyrelsen genomfört av äldreomsorgen visar att det finns betydande skillnader på nästan alla områden när det gäller vården och omhändertagandet av gamla. Personalomsättningen varierar kraftigt från ort till ort. Det skiljer också mellan kommunerna när det gäller hur stor andel av personalen som har utbildning för att jobba i äldreomsorgen. Det finns också stora variationer mellan kommuner när det gäller möjligheten för äldre att välja mat. På många håll är det också svårt för närstående som hjälper äldre personer att få avlösning. Sådana skillnader i äldreomsorgens kvalitet mellan olika orter i vårt land är inte tillfredsställande.

Regeringen redovisar att ett frivilligt system för värdegrundsmärkning av äldreomsorg i såväl kommunalt som enskilt bedriven äldreomsorg bör införas. Ett system för värdegrundsmärkning kan enligt regeringens bedömning stimulera utförarnas förändrings- och förbättringsarbete och även förbättra den enskildes valmöjligheter i vardagens vård och omsorg. Vi anser att ”värdegrundsmärkning” är ett flummigt begrepp och en alltför snäv definition av vad som är viktig kvalitet. Regeringen bör återkomma till riksdagen med ett förslag om kvalitetsmärkning av äldreomsorgen där även andra viktiga kvalitetsaspekter som till exempel läkemedelsanvändningen och personalens kompetens redovisas.

Huvudmannaskap för hemsjukvården

Många äldre som behöver vård vill kunna bo kvar hemma i sin invanda miljö och få sin vård där. Därför är hemsjukvården viktig. Dagens huvudmannaskapsregler för hemsjukvården är i detta sammanhang ett problem. I hälften av landets kommuner är det fortfarande två olika organisationer för vården och omsorgen om äldre som vårdas hemma. Det betyder att först kommer kommunens hemtjänst och därefter kommer landstingets omvårdnadsteam. Det blir många olika personer att lära känna och försvårar samarbetet för personalen.

I den nationella utvecklingsplanen från våren 2006 redovisade den socialdemokratiska regeringen att huvudansvaret för hemsjukvården bör överföras till kommunerna och att regeringen skulle återkomma hösten 2006 med ett lagförslag om detta. Omedelbart efter regeringsskiftet redovisade den nya borgerliga regeringen att de inte skulle genomföra denna förändring.

Fel! Okänt namn på

Nu har regeringen ändrat sig och redovisar att det tillsätts en nationell samordnare med uppgift att stödja landsting och kommuner med att fortsätta processen med att överföra ansvaret för hemsjukvården från landstinget till kommunerna. Samordnaren bör kartlägga vilka hinder som finns för ett övertagande, föreslå hur ett övertagande kan gå till och samverka med landsting och kommuner i denna process.

Vi anser att propositionens förslag är för svagt och defensivt. Vi vill se en lagstiftning om kommunalisering av hemsjukvården. De organisatoriska problemen kring hemsjukvården behöver lösas en gång för alla för att verksamheten ska kunna utvecklas. I hälften av landets kommuner är det fortfarande två olika organisationer för vården och omsorgen om äldre som vårdas hemma. Med ett samlat huvudmannaskap ökar förutsättningarna för att de medicinska och sociala insatserna kan integreras till en helhet. Kommunen har redan idag sjukvårdsansvaret (dock inte för läkare) för dem som bor i särskilda boenden. Det är naturligt att kommunen har motsvarande ansvar även för äldre som bor i servicelägenhet eller annat eget boende för att skapa ett samlat ansvar oavsett boendeform. Äldrevårdsutredningen konstaterar att landsting och kommuner har svårast att komma överens om en bra arbetsfördelning i de kommuner där landstinget har kvar ansvaret för hemsjukvården. Det finns dock exempel på väl fungerande avtal och lösningar och dessa lösningar bör ha möjlighet att fortsätta. Även med ett kommunalt huvudmannaskap för hemsjukvården bör kommuner och landsting genom avtal kunna komma överens om en annan lösning. Regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag om kommunalisering av hemsjukvården.

Nationell handlings- och åtgärdsplan för säkerhetsåtgärder för äldre personer

I propositionen redogör regeringen för sina avsikter att uppdra åt berörda myndigheter att utifrån respektive ansvarsområde sammanställa en nationell handlings- och åtgärdsplan för säkerhetsfrämjande arbete för äldre. Vi stöder detta initiativ. Vi vill dock se att frågan om våld mot äldre samt mäns våld mot äldre kvinnor får en central roll i arbetet samt att konkreta förslag på hur detta problem ska motverkas presenteras i handlings- och åtgärdsplanen.

Äldre personer är särskilt sårbara brottsoffer när de utsätts för våld och övergrepp. Det rör sig ofta om dolda brott som begås i hemmet eller på en vårdinrättning. Det kan röra sig om såväl psykiska, fysiska, ekonomiska som sexuella övergrepp som inte sällan begås av anhöriga eller personal på vårdinrättningar. Det kan också handla om att undanhålla nödvändig medicin eller tekniska hjälpmedel och undanhållande av den omsorg som behövs. Detta gör utsattheten dubbel eftersom offren är beroende av förövaren för att få stöd att klara sin vardag. Förövaren kan också vara den som står för kommunikationen med yttervärlden. Därför måste personal som arbetar med äldre människor ha utbildning i dessa frågor. Det gäller både chefer och vårdpersonal inom hälso- och sjukvården och äldreomsorgen. Kunskap måste också finnas hos

polis- och rättsväsendet. Det måste också finnas tydliga riktlinjer för hur man ska agera när våld upptäcks.

Det är positivt att Socialstyrelsen och länsstyrelsernas nationella tillsyn av kommunernas arbete med våldsutsatta kvinnor under 2008–2009 nu uppmärksammas i propositionen. Det är ett framsteg sedan lagrådsremissen. Resultatet av den nationella tillsynen visade stora brister när det gäller att upptäcka och ge stöd och skydd till äldre kvinnor som utsatts för våld. Till skillnad från anställda inom individ- och familjeomsorgen finns det i de flesta kommuner väldigt lite eller ingen kompetens alls bland personalen inom äldreomsorgen när det gäller mäns våld mot kvinnor samt sexuellt våld, och riktlinjer saknas.

Vi föreslår att frågan om våld mot äldre samt mäns våld mot äldre kvinnor bör få en central roll i handlings- och åtgärdsplanen och konkreta förslag på hur detta problem ska motverkas bör presenteras i detta sammanhang.

Likvärdiga villkor för privata och offentliga utförare i äldreomsorgen

Regeringen beskriver i propositionen de riktade satsningar som man gjort för att öka antalet privata utförare i äldreomsorgen och redovisar att denna politik ska fortsätta. Särskilda bidrag har gått till utvecklandet av fritt val-system med det uttalade syftet att stimulera fler entreprenörer inom äldreomsorgen. Flera olika satsningar har också gjorts för att främja ”mångfald och entreprenörskap i vård och omsorg”. Enligt vår mening bör det inte göras särskilda statliga satsningar för att främja privata driftsformer framför andra driftsformer. Under senare år har det bland privata utförare skett en stor strukturomvandling och koncentration till några få stora vårdbolag. Detta motsäger regeringens beskrivning i propositionen att fler privata inslag i äldreomsorgen skulle leda till att verksamheter med olika inriktningar uppstår. Vi motsätter oss att staten av ideologiska skäl främjar privata driftsformer framför offentliga. Vi anser att frågan om att anlita andra utförare än kommunen bör avgöras lokalt och att resurserna från staten ska fördelas lika oavsett driftsform. Vi föreslår att denna statliga satsning till införandet av olika organisatoriska system avbryts. Staten bör ägna sig åt att styra kvalitet och inte organisation.

Nationell yrkeskompetens

Regeringen redovisar i propositionen att det inte blir någon lagreglering av yrkeskrav i äldreomsorgen. Socialstyrelsen får dock ett uppdrag att precisera vilka kunskaper som behövs för grundläggande arbete med äldreomsorg och vilka kunskaper som behövs för specialiserade uppgifter inom äldreomsorgen.

Den enskilt viktigaste åtgärden för att höja kvaliteten inom äldreomsorgen är att satsa på personalen. Det är oacceptabelt att ca 30 procent av personalen idag inte har yrkesutbildning för jobb i äldreomsorgen. Socialstyrelsen har i sin granskning av äldreomsorgen bl.a. framfört: ”Den fortsatt låga andelen

Fel! Okänt namn på

yrkeskompetent omvårdnadspersonal inverkar negativt på kvalitetsutvecklingen. Staten bör vidta åtgärder för att öka utbudet av yrkeskompetent omvårdnadspersonal. Det är angeläget att lägga fast kraven på att all personal ska ha en definierad lägsta yrkeskompetens, att utbildningssystemet bör ses över och att förutsättningarna för lärande knutet till arbetsplatserna förbättras.”

Vi delar den uppfattningen. Vi vill att staten fortsätter att satsa resurser på kompetensutveckling för äldreomsorgens personal. Det behövs för att se till att personalen i äldreomsorgen har tillräcklig utbildning. Personalens kunskap, erfarenhet, empati, människokännedom, humor och kreativitet är det som avgör kvaliteten. Arbetets vikt bör synliggöras genom att det införs nationella kompetenskrav för att arbeta i äldreomsorgen. Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag om nationella kompetenskrav.

Moderna och tillgängliga bostäder för äldre

Vi delar regeringens bedömning att de allra flesta äldre kommer att bo i sådana bostäder som finns redan i dag. Det är därför viktigt att tillgängligheten i det befintliga bostadsbeståndet förbättras. Sverige har ett i många avseenden modernt bostadsbestånd. En stor del av beståndet behöver dock rustas upp och renoveras för att bl.a. förbättra tillgängligheten, vilket har en avgörande betydelse för om dessa ska kunna fungera för äldre kvinnor och män. Särskilt viktigt blir det när funktionsnedsättningar gör sig påminda. Förekomsten av hälsoproblem och funktionsnedsättningar ökar med ålder och blir vanligare eftersom äldre lever allt längre. Regeringen konstaterar i propositionen att man i nuläget inte är beredd att anslå särskilda medel till stöd för åtgärder som ökar tillgängligheten i det befintliga bostadsbeståndet.

Vi har i den rödgröna överenskommelsen om bostadspolitiken presenterat ett brett ROT-program för flerfamiljshus, både bostadsrätter och hyresrätter. Regeringen har enbart satsat på renoveringsbidrag till villaägarna. Vårt ROT-avdrag kompletteras med klimatbonus för radhus, villor, ägarlägenheter och bostadsrättsföreningar som genomför energieffektiviseringar. Vi vill därutöver avsätta medel för att rusta upp befintligt bostadsbestånd i miljonprogramsområdena. Detta är åtgärder som skulle förbättra tillgängligheten i bostadsbeståndet.

Äldre personer som önskar en annan bostad har ofta svårt att hitta en ny bostad. Många bostäder i det befintliga beståndet motsvarar inte de krav på tillgänglighet, användbarhet eller bekvämlighet som äldre personer önskar. Särskild brist är det på mindre hyresrätter. Bostadsbristen är på många håll akut, inte minst i storstäderna. Vi anser att bostadsbristen ska byggas bort och har föreslagit ett kraftigt ökat bostadsbyggande jämfört med dagens nivåer för att möta behoven. För att stimulera ökad nyproduktion vill vi införa ett verkningfullt statligt investeringsstöd för miljövänliga hyresrätter till överkomliga och förhandlade hyror

Vi vänder oss också emot den omfattande ombildningen av hyresrätter till bostadsrätter i framförallt Stockholmsområdet som minskat mångfalden i

boendet. Förfarandet vid ombildning av hyresrättslägenheter till bostadsrätter behöver bli tydligare och mer rättssäkert. Möjligheten för äldre kvinnor och män att kunna flytta till en modern och tillgänglig bostad med rimlig hyra kommer att vara avgörande för ett bra boende på äldre dagar. Medan regeringen förlitar sig på att marknaden ska lösa detta har vi rödgröna en aktiv social bostadspolitik.

Regeringen anser inte att det krävs någon särskild lag som ger kommunerna befogenhet att inrätta trygghetsbostäder för äldre personer. Ett investeringsstöd till nybyggnad av och ombyggnad till trygghetsbostäder för äldre kan enligt regeringen lämnas under åren 2009–2012. Regeringen bedömer att trygghetsbostäder bör kunna inrättas och tillhandahållas av flera intressenter som kommuner, föreningar, bostadsföretag, kooperativ med mera. Trygghetsbostäder behöver se olika ut beroende på lokala förhållanden och på de önskemål som de som söker sådan bostad har.

Regeringens inriktning skiljer sig från Äldreboendedelegationens som föreslog att kommunerna genom en särskild lag skulle få befogenhet att inrätta trygghetsbostäder för äldre personer som känner sig oroliga, otrygga eller socialt isolerade och att upplåtelseformen föreslogs vara hyresrätt. Det är viktigt att klargöra att trygghetsboenden inte kan ersätta platser i särskilda boenden.

Vi är positiva till flera boendalternativ för äldre och tycker att trygghetsboende är bra och det är viktigt att det kan utformas utifrån lokala förhållanden. Vi är däremot oroliga för att trygghetsboenden, med den utformning regeringen ger det och den bostadspolitik regeringen för, trots investeringsstödet inte kommer att bli ekonomiskt möjligt att efterfråga för pensionärer med låg inkomst.

För att kunna köpa en nyproducerad bostadsrätt krävs idag god ekonomi, liksom för att kunna betala den hyran för en nyproducerad hyresrätt. Risken är också stor att kostnaden för personal och gemensamhetslokaler kommer att läggas på den enskilde. Vilken utbildning och erfarenhet den personal har som ska finnas på boendet kommer också att variera, liksom samarbetet med kommunens äldreomsorg. Utförandet av trygghetsbostäder har med regeringens förslag i hög grad lämnats över till marknaden och de kan förväntas utformas på olika sätt vad gäller inriktning, kvalitet och pris. För oss är det viktigt att Trygghetsbostäder också ska vara ett alternativ för de äldre kvinnor och män som har den lägsta pensionen.

Det är mycket viktigt att följa och utvärdera utformningen, kvaliteten och den ekonomiska tillgängligheten när det gäller trygghetsboenden. Boverket bör tillsammans med Socialstyrelsen få i uppdrag att följa och utvärdera utvecklingen av trygghetsboenden.

Matsituationen i äldreomsorgen

Maten och måltiden är grundläggande för vårt välbefinnande. Alla människor ska ha möjlighet att få känna doften av nylagad mat och sedan få den serverad

Fel! Okänt namn på

i en skön och lugn miljö. Idag får cirka 200 000 personer sin mat genom hemtjänst eller äldreboende.

Regeringen redogör i propositionen för behovet av platser i särskilt boende. Genom de demografiska förändringarna beräknas behoven av sådana boenden öka ytterligare. Det är angeläget att stödja utbyggnaden genom ett fortsatt statligt investeringsstöd till särskilt boende. Socialstyrelsen kommer enligt propositionen att få i uppdrag att i samverkan med Boverket och Arbetsmiljöverket tydliggöra hur särskilda bostäder för äldre kan utformas med avseende på att kunna fungera väl för de boendes egna aktiviteter, för användning av moderna hjälpmedel samt i fråga om arbetsmiljö för anställda som arbetar med moderna metoder.

Vi stöder den redovisade inriktningen men anser att också maten och matsituationen måste särskilt uppmärksammas. Näringsinnehållet i maten är en av de viktigaste källorna för att bevara hälsan. Undernäring är ett stort men tyst problem bland många äldre. Många mediciner ger dessutom dålig aptit. Uppdraget till Socialstyrelsen och övriga myndigheter bör kompletteras med ett uppdrag att i samarbete med Livsmedelsverket och Folkhälsoinstitutet se över regler för byggande i syfte att underlätta och främja en god matkultur i äldreomsorgen med möjlighet att laga mat på plats.

Fastighetstaxering

Regeringen redovisar i propositionen att man inte föreslår någon ändring i fastighetstaxeringslagen. Både utredningen och flera remissinstanser har pekat på behovet av att klargöra hur äldreboenden ska klassificeras skattemässigt. Vid fastighetstaxeringen fattas beslut om fastigheternas skatte- och avgiftspliktsförhållanden. Vårdbyggnader ska enligt fastighetstaxeringslagen undantas från skatte- och avgiftsplikt. Som vårdbyggnad räknas byggnad som används för sjukvård, missbrukarvård, omsorg om barn och ungdom, kriminalvård, äldreomsorg eller omsorg om psykiskt utvecklingsstörda. Annan byggnad utgör också vårdbyggnad om den används som hem åt personer som behöver institutionell vård och tillsyn. Servicehus som till övervägande del upptas av bostadslägenheter med kök räknas normalt inte som vårdbyggnad även om byggnaden också innehåller gemensamma utrymmen och de boende kan få hjälp med sjukvård, matlagning och annan tillsyn. Fastighetsskatt tas inte ut på fastigheter som klassas som vårdbyggnader, medan fastighetsavgift ska betalas för bostäder.

Det råder i kommunerna en osäkerhet ifråga om klassificeringen i skattehänseende av de blandade boendeformerna som finns inom äldreomsorgen. Ett enigt skatteutskott i riksdagen har (i betänkande 2008/09:SkU23) framhållit att det är angeläget att regeringen prövar vilka åtgärder som kan vara lämpliga för att undanröja all osäkerhet om hur äldreboenden ska klassificeras vid fastighetstaxeringen och har förutsatt att frågan uppmärksammas av regeringen. Finansministern har i svar på en skriftlig fråga (2008/09:428) i riksdagen den 14 januari 2009 upplyst om att beredning även pågår av en framställning från Skatteverket om en ändring i fastighetstaxeringslagens definition av

Fel! Okänt namn på

vårdbyggnader för att uppnå en likformig fastighetstaxering av äldreboenden. Skatteskottets menar (i betänkande 2009/10:SkU27) att det är olyckligt att beredningen har dragit ut på tiden och utgår ifrån att regeringen inom kort kan återkomma i frågan. Vi menar att den förelagda propositionen hade varit ett utomordentligt tillfälle för regeringen att göra detta och delar det eniga skatteutskottets uppfattning att eftersläpningen är olycklig. Regeringen bör snarast återkomma med förslag till åtgärder för att undanröja osäkerheten.

Stockholm den 17 mars 2010

Ylva Johansson (s)

Elina Linna (v)

Christer Engelhardt (s)

Marina Pettersson (s)

Catharina Bråkenhielm (s)

Ann Arleklo (s)

Thomas Nihlén (mp)

Lars U Granberg (s)

Lennart Axelsson (s)

Per Svedberg (s)

Eva Olofsson (v)